

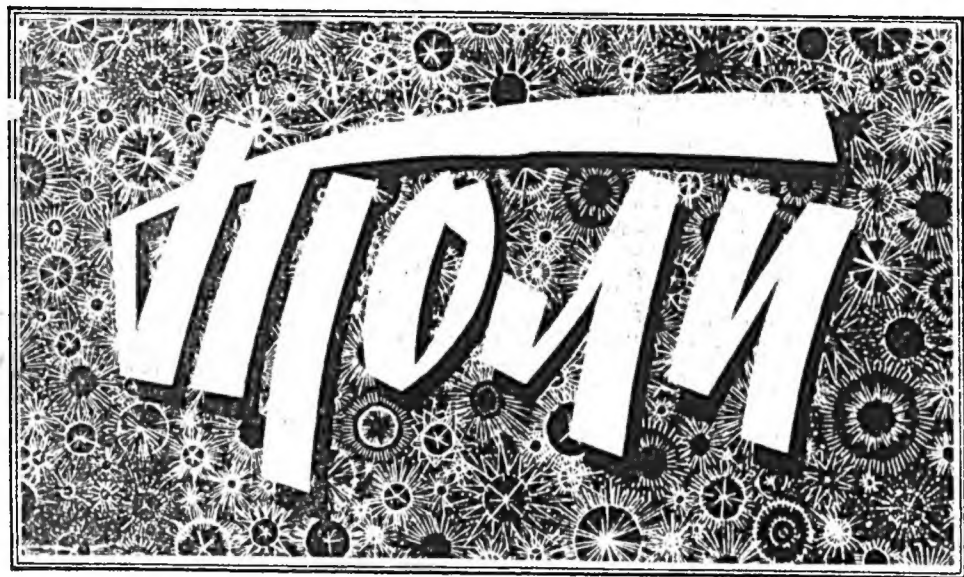
Заводууд хоорондын тус-
гас хуряагдаа.

Заводууд хоорондын тус-
гас хуряагдаа.

баатар лекцинүүд уяшгадха
байна. Тобшоолон хэлбэл,
«Табан жэлэй түгшүүшүүл»
гэгээн лекцинүүд уяшгадха
болон, Уралан нарижуулагшад,
предпритянууд болон эмхи
зуургаануудай хүтэлбэрилэг-
шүү үгэ хэлэдэг.

Заводууд хоорондын ту-
сгал

рүү дүй дүршэлэй хургуули- газар хайжаруулагдаа.

Б. ГАРМАЖАЛОВ

ШЭНЭ ШҮЛЭГҮҮДЭЭ БААБАЙМНИ ТЕЛЕВИЗОР ХАРАНА

Гэр соомнай нэгэл хогшол
Гайхуудад юм найжаал баабайм —
Бухи дэлхэе досоого багтаагд
Барандаа хүндэтгэ телевизор лэ энэн,
Мүнөөшөө үбгэжөөл дабалихаа нуунхай.
Мүнэн гайнахаа хороого марганхай
Орбон байгаа юртэмс дэлхэйтээ
Олон үгтээ ноуу шарайе
Сэжээдхээ наанаан, оролдонон мэтэ
Сэлхир эрэн шэргэнэ, шэргэнэ,
Москвада болонон жоринтой уридаан,
Америкэд болонон эхилээтэ хондоот,
Африкада болонон сайнагай үхэдэл —
Хажуудай мэтэр харгиджа байнал,
Харагүй сэдхэлтэй тухайлаа абанал,
Гансал... Гансал
Унгэрэн дайнал сургалал заримдаа
Энрида үзэдоод, үбгэжөөл уярагд,
Ухалтэ тэмсэлтэй газар дээрэ
Өөрөө байналал гэнтэ болодог,
Энх байдалтай үдэ сэлхирээ
Сүлхэ сэргилдэл дотлонон орохые
Үсгэлдэр мэтэр баабаймни сэдхэн,
Ухалдаа элхэнээр ороулан байдаг,
Унаган ородо шунаар урдаан
Үргэн нүрөөтэ голые,
Улаха шонохоо ноги дутуугүй
Нэтэ хүхэ дайсадые,
Тэртүнээ улахан саа мундэрэл
Тоошо номоной шихэрээ
Гайхаа сүлөөгүй ургашаа дабшан,
Ухэт тахалые гаталчадаа,
Амидаралай харга мандаа гаргаан
Ашата баабаймни ехэл сүлөөгүй
Садатараа гайхан, ханатараа найхашан
Шидтэ телевизорэ шэргэдэ юм.

Ханада үлөөтэй календарини хуудана
Хажуудайн хүхэри дүмхүнээр иран
Угтэй ошондоо сэдхэл дүүрэнэр
Угтэй сагны намда хануудла
Нүхэрин үгэ элэл гүлээ наанай —
Нээрээшөө, үдэрлэй агшам зуурада хубаарал,
Ошонон байгааг оро хираггүй,
Харан би мүйхэ сагта найдан,
Олон хэрэг нүгэргүй бөөлүүлхэр
Хүсөө ном даа, тээд үрнэгүйгүй,
Хоонон хэрэгтэ галгүйгээр ургидан,
Хонго үдэрнүүд талалгаргүйг үргэнэр,
Зүтөөр би х юм даа нүүшүн хууданан,
Бусааа ад, нимгэрэн календарини хууданан...

ХҮН МҮНДЭЛӨӨ

Хүршэ айлдамнай хүн мундэлөө,
Хүрнэтэ дэлхэйн дэжэ мундэлөө!
Амидарал манда түхөөнэй
Ажалша зүрхэлэй сохидол дабтай,
Юрөөлтэ эхэн юонан хара тээнэй
Юуншөөшөө үнэтэй ашаа байнал
Наран иялха мэнэ түрөөд,
Наран гэрээ долоогоо шашхан
Шэртэнэбди шэнэ нүхэрөө харбахан
Шарайн — наран, нидэсдэн — мүнэн
Хүршэ айлдамнай Хүн мундэлөө,
Хүрнэтэ дэлхэйн дэжэ мундэлөө.

Бүлэ 10 жэлдэ олон оронуудта, тэр тоодо СССР-
т хүн зоной үдээс эрд долоолон байна.
Манай орон доторхи үдэл зоной бүридэл тухай, энэ
талаар бид байнал шилдхэгдэгүй асуудалчу тухай
демограф Виктор ПЕРЕВЕДЕНЦЕВ журналист Олег
Филипповтс ингэж хөөрөб.

УЛАД ЗОНОЙ БҮРИДЭЛЭЙ ИЛГААНУУД

— Бүлэ арбэн жэлдэ манай ороной элдэб рало-
нуудта хорондоо ехэ ил-
гаатай хоёр илхэн бүлээнэр
бич болонхой. Зарим бүлэ-
нэртэ олон үхүүд, нүгөө-
дүүлшэ арайл гүлээ нэгэ-
хөөр үхүүдүн түрэнэ. Жэ-
шээн, Прибалтикай асуул-
даа, Дулда Азида 2-3 дахин
олон үхүүд түрэнэ. Юун
дээрээшэ нигэ ехэ илгээ га-
раа гэшэб?
— Унгэрэн зуун жэлэй
нүүдэй гү, али энэ зуун жэ-
лэй эхилдэн тоо, баримта-
нуудые хаража үзэе. Тэрэ
үдэ Россидэ олон үхүүд-
тэй, бааза бүдүүлг бүлээнэр
байдаг байнал, Октябрьн
революцини нүүдэр ехэ ху-
билтанууд болоо. Ябаа хэ-
бшье, олонхи нотагуудта
үнэр байн бүлээнэр өсөөржэ
эхилээ лнэ.
Мүнөөдэрэй байдалые аба-
жа харахад, РСФСР-тэ,
Молдавида, Украинада ажа-
нуудар бүлээнэр юрэнхидөө
нэгэ-хөөр үхүүдтэй байдаг.
Гурбан үхүүдтэй бүлээнэр
тон үсөөн ушардаг. Ойрин
эрээдхэдэ нигэ байдал тэр-
лэ хэбээрээ үлэхэ юм. Хэды
үхүүдтэй байда дуралгабта
хэды Москвагай эхээрнүүд-
нээ асуудад, нэгэл үхүүдүн
хэрэгтэй гэжэ эхээрнүүдэй
хатад хубин харюусаа лнэ.
Вашинин хоёр үхүүдтэй
байха хүсэлтэй.
Дунда Азида шэнэ түхэ-

бич үхүүдүн байдал, өнотой
нэгэн бүлэ болоно.
— Тинхэдэ хүн зоной олон
үхүүд хүмүүжүүлэ хүсэлт-
тэй байхын тула оролдохо
хэрэгтэй болоно гү?

— Тинхэ. Олон үхүүд-
тэй бүлэнтэ тааруу байн
байдал хангаа хэрэгтэй. Үх-
үүдтэй бүлэнтэ, мүн үхүүд-
тэй бүлэнтэ болохо хангааг бү-
лэнтэ бүри байнал байгуу-
лал хушала, Гансал
гэр бүлэ болонон хүнүүдтэ
бшн, мүн айл болон, эхэ,
эсэ болон хүсэлтэй ху-
нүүдтэ тулалха хэрэгтэй.
Энэтэй хамта онсо өөр-
сэ зарим асуудалдууд анха-
рал хандуула. Манда «эхэ-
нүүдтэй» гургуудтай байн
байнхын халагаламар. Гол
түлэб эрүүлшэ аянуудад,
ажалдагшье районуд байн.
Тэднэй дундаа олонхын
хаданда гараха гү, али на-
жаа абаха наиватай нн аа-
даа, тээд хурьгн болохо ху-
бун гү, али барине олохын
хүсү байдаг. Жэшээн, бид
нэгэлтнэ промышленостинн
түбүдые абаа үзэлэ даа.
Хадангү бид нэгэлтнэ эхэ-
нүүдтэй хүн зоной олонхын
болондо гэжэ дуудашье дуу-
лагдада гэшэе.
Нүгөө талааа, эрүүлшэй
гол түлэб хүдэлдэг индуст-
риалаан шэнэ түбүд Сибирь-
тэ олон. Тэндэ бид нэгэлтнэ
фабрикануудые байгуулаа
юундэ болохотой юм. Убе-
нистангай түхүүд элдэ ншэ
зөөшдэ, шөө дүр байдал,
Харин энэтэй гол шуудан
дүрбэл, улад зоной бүрид-
лэ тааруулагдагү байдал
тохёолохоо болихо шуу.

— Улад зоной бүридэлэ
залуу бүлэ ямар нүлөө үзүл-
нэ?
— Тон эхэр нүлөөлгдэ
байна. Түрэлдэй 30 хүр-
тэрнэ хүдэдэй дүрбонэй нэ-

гэ хуби түрэдэг юм. Тинхэ-
мэ залуушудтай, тэр тоо-
ло студентүүдэй бүлэе об-
пестивн зүгнөө онсо анха-
рал хандуулагдаха өнотой.
Залуу бүлэнтэ гэр бай-
раар хангаа, яси болон
хүүдтэй саадуудар хуу-
дшын хангаа асуудал байн-
байн шилдхэгдэ байнал.
Гэбшье шинхэдэггүй
асуудалнууд бин аа даа.
Жэшээн, олон миллион за-
луу хүнүүд дээрэ нургуули-
нууд болон техникумудэй
заочно ба үдэшн отделе-
нүүдтэ түрэдэг. Үдэртэ
ажалдаа, үдэшнөөс нүр-
хын тула ехэ саг, хүсэ ша-
дал хэрэгтэй шуу. Үхүүд-
тэй болон наа, нургуула ор-
хихо ушар гарадаг.
Тинхэмэ залуу эхэр
хүүдтэ түрэхэ шилдэггүй,
харин наиватай болонон хой-
нондо түрүүлшэ үхүүд тү-
рэдэг. Хөөрбодо түрэхэ гү-
хэднэ, түрүүлшын шөө
наар байдаг. Нимэ шалта-
ганаар олон бүлэ нэгэ үх-
үүдтэй үлэхэдэг байна.
Тинхэмэ наиватайнар, хү-
дэлмэрини стажтай хүнүүд
дшын ба заочно нургуули-
да нураланин дээрэ боло-
но.
— Бүлэ 10—15 жэлдэ
залуушуд бүри эртүр
тэр бүлэ болохо түхүнээ.
Наданда гараан басагад эр-
тэ эхнүд болоно. Энэ ушар

онор доторхи хүн зоной үдэ-
сэд ямаруу нүлөөлнэ?
— Далаад онуудай эхэр
хүн зоной үдэснэгт бага дэ-
нэлшэн байна, нүгэ гүлээ,
басагад залуудаа халамда
гараад, түрүүлшнэ үхүүд-
ые эртүр түрлэн байгаа.
Тээд тэднэр нэгэ гү, али
хоёр үхүүдтэй байхаар ха-
раална. Тинхэ болохоолоор
улад зоной үдэс хорхойдоо
магдэгүй.

— Наиватай эхээрнүүд-
нээ байха залуу басагдые
хаданда гаража шадангүй.
Юбэ гүлээ, нүгэр болохо
хүүдэ дүтдэлдэ. Гэбшье
ойрын эрүүдэй нигэ бай-
дал хубилха гэжэ улад зо-
ной бүридлэе шилдхэгдэ
эхэдэгдэ тухайлаа байна.
Хэжэ энэ болохо юм аа?
1981 онноо энэ байдал ху-
билха эхилхэ гэжэ хэбээр.
Эрүүлшэ мандааа аянда
эртэр 3 нааар аха бай-
даг. 1960 ондоо түрлэн ху-
бүдтэ оролдоо 1963 ондо
басагад үсөөн түрлэн бай-
нал. 1963 ондо 12 процен-
тэр, харин 1966 ондо 14
процентэр үсөөн басагад тү-
рлэн гэшэе.
Басагад 18-наа хаданда
гаража эхилнэ. 1963 ондо
түрлэн басагад мүнөө жэлдэ
хаданда гаража эхил-
хын Тинхэ болохоолоо, ба-
сагад-бурдэ хомер болохо
эхилхын гэшэе.
— Энэ ушар улад зоной
бүридэлэ ямаруу нүлөөлхэ
хаб?
— Байнаар нүлөөлжэ бо-
лохо. Эхээрнүүдэй, илан-
гала залуу басагад олоор
айл бүлэ болохоолоо,
эхнүүшье олон болоно аа-
даа. Наиватайнар эхээрнүү-
дэй байдал эрлэн тэти на-
гараха. Тэднэршье хаданда
гаража аятай болохо.
(АНН).

ТААБАРИНУУД

Хадын саана
Харагша гүүн унагааа,
Хорин аха дунь
Хашаа ялаа,
Хара хирээ
Хушуугараа барла.
(Гал, хабшар).
Ахань аалхан,
Дүнэ дүлэн,
Дундахин дураараа.
(Уха мүрэн).
Хаанай басагад,
Хамар, амаа сохилоо,
(Нүдэнэй хорьмоһон).
Душэн нүдэтэй,
Дүрбэн хүлтэй.
(Шөгнүүр).
Д.Н. ДОНДУПОВ
бэшжэ абаба.
С. СУЛТИМОВА,
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Галина Шой-
дабаева.
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Б. РУБАН,
Бүрлэдэ АССР-эй МБД,
гүлэ паспортын талгай
начальник.

РЕСПУБЛИКАСКАЯ типография Госу-
дственного комитета Бурятской АССР
делам издательства полиграфии и кни-
жной торговле.
H-03662. Заказ № 267. Индекс 580101